

Araştırma Makalesi
Original Article

7 (3) 2020: 1820-1841
Doi: 10.46868/atdd.24

Eski Mezopotamya’da Gebelik ve Doğum*

Tuğba Sabuncuo**

ORCID: 0000-0002-0126-293X

Öz

Mezopotamya’da diğer birçok konu gibi gebelik ve doğumla ilgili bilgiler de çivi yazılı tabletlere kaydedilmiştir. Bu bilgiler tıptan hukuka büyüden kehanete geniş bir alana yayılmıştır. Örneğin tabletlerden biri özellikle gebeliği belirlemek için yapılan bazı uygulamaları içermiştir. Tıp tabletlerinden bazılarında ise sadece gebe kadın ve bebeğin sağlık durumlarından bahsedilmiştir. Aynı tabletlerde gebe kadının fiziki özellikleri göz önüne alınarak bebeğin cinsiyetiyle ilgili tahminlerde bulunulmuştur. Zor doğumu kolaylaştırmak amacıyla çeşitli bitkilerden ilaç ve merhemler hazırlanmıştır. Ayrıca tedavinin önemli bir kısmı için büyü de kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mezopotamya, Gebelik, Doğum

Gönderme Tarihi: 16/08/2020

Kabul Tarihi: 18/09/2020

* Bu makale, yazarın, “Eski Mezopotamya ve Anadolu’da Çocuk (MÖ II. Binyılın Sonuna Kadar)” başlıklı Doktora Tezi’nden türetilmiştir.

** Dr., Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, tugbasabuncuo@hotmail.com

Pregnancy and Birth in Ancient Mesopotamia

Tuğba Sabuncuo

ORCID: 0000-0002-0126-293X

Abstract

In Mesopotamia, like many other topics, information on pregnancy and childbirth is also recorded on cuneiform script tablets. This information has spread over a wide area from medicine to law, magic to divination. For example, one of the tablets included some applications specifically designed to determine pregnancy. Only the health status of pregnant women and babies were mentioned in some of the medicine tablets. Considering the physical features of the pregnant woman, estimates about the gender of the baby were also included in the same tablets. In order to facilitate difficult birth, medicines and ointments were prepared from various plants. In addition, magic was used for a significant part of the treatment.

Keywords: Mesopotamia, Pregnancy, Birth

Received Date: 16/08/2020

Accepted Date: 18/09/2020

Беременность и Роды в Древней Месопотамии

Резюме

Как и многие другие проблемы в Месопотамии, информация о беременности и родах записана глиняных табличках . Эта информация широко распространилась от медицины к закону, от магии до пророчества. Например, в одной из табличек были приложения, специально предназначенные для определения беременности. В других же упоминается только состояние здоровья беременной женщины и ребенка. В тех же табличках были сделаны оценки пола ребенка с учетом физических особенностей беременной женщины. Для облегчения трудных родов из различных трав были приготовлены лекарства и мази. Магия также использовалась для значительной части лечения.

Ключевые слова: Месопотамия, Беременность , Тест на беременность , Роды

Получено: 16/08/2020

Принято: 18/09/2020

Giriş

Mezopotamya'nın ataerkil aile yapısında bir çocuğa özellikle bir erkek çocuğuna sahip olmak her zaman önemsenmiştir. Bu yüzden soyun devam etmesini sağlayan doğurma işlevini yapabilen kadınlar hem aile hem de toplumda saygı gösterilen bir konumda yer almışlardır. Hatta kadının annelik vasfıyla yüceltilmesi bir Sumer atasözüne de yansımıştır: *“Annenin sözüne tanrının sözü gibi kulak ver”*. Ancak doğum süreci diğer kadınların hayatında olduğu gibi Mezopotamya kadınları için de bazen hastalık ve ölüm riskini taşımıştır. Hakikaten Sumer atasözlerinde geçen *“7 delikanlı doğuran anne güçsüz yatıyor”*, *“Çocuk doğuran bir kadın, hasta bir kimseden daha çok hastadır”* ifadeleriyle doğum yapmanın zorluğuna dikkat çekilmiştir.¹ Aynı sözler hastalıklara istinaden ele alındığında Mezopotamya'da tıp bilgisinin gelişiminden bahsetmek gerekmektedir. Öncelikle belirtilmelidir ki, bu coğrafyada birçok tedavi *“A.ZU/Asú”* adı verilen hekim ve *“Aşıpu”* olarak adlandırılan *“kötülük kovucu/şifacı”* tarafından birlikte ama kendi yöntemlerine göre uygulanmıştır. Böylece tıpta kötülük kovmayla ilgili bazı akıldışı unsurlar, Aşıpu'nun yöntemlerinde ise tıbbi anlamda akla dayalı birçok unsur bulunmuştur.² Tedavilerle ilgili bilinen en eski reçeteler de Sumerler'in III. Ur Hanedanı Dönemi'nden günümüze ulaşmıştır. Bu reçetelere çeşitli ilaçların kullanımları kaydedilmekle birlikte tabletin korunan bölümlerinde yazılı herhangi bir teşhise rastlanılmamıştır. Eski Babil Dönemi'nde ise tedavi metinleri sadece ilaçları hazırlama ve uygulama talimatlarını içermemiş, hastalık belirtileri ya da teşhislerini gösteren açıklamalar da bu metinlere eklenmeye başlanmıştır. Orta Asur ve Orta Babil dönemlerine gelindiğinde tıbbi bilgilerin ayrıntılı bir şekilde açıklandığı, hastalık teşhis ve (prognoz)/tahminlerinin kaydedildiği tabletler hazırlanmıştır. Sumerce *“SA.GÍG”* Akadca *“sakikkú”*: *“belirtiler”* adı verilen ve 40 tableten oluşan bu serinin 36.-37. tabletlerinde sadece kadın hastalıkları ve doğumla ilgili bilgilere yer verilmiştir.³ Ayrıca hastanın iyileşmesi için tedavinin diğer bir basamağı olarak görülen büyüye de sıkça başvurulmuştur.

¹ Muazzez İlmiye Çığ, *Uygarlığın Kökeni Sümerler- 1*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2014, s. 249, 253.

² Jean Bottero, *Eski Yakandoğu- Sümer'den Kutsal Kitap'a*, (çev. Adnan Kâhiloğulları -Pınar Güzelyürek-Lale Arslan Özcan), Dost Kitabevi, Ankara 2005, s.168-178.

³ JoAnn Scurlock- Burton R. Andersen, *Diagnoses in Assyrian and Babylonian Medicine*, University of Illinois Press, Urbana 2005, s. 6-7.

Yine bu coğrafyadaki insanlar gelecek hakkında kararlar veren tanrıların, olacakları da onlara önceden haber verebileceklerine inanarak⁴, karaciğer falı sorularında bir kadının gebe kalıp kalamayacağını ya da erkek çocuk doğurup doğuramayacağını cevabını aramışlardır⁵. Bununla birlikte evrenin işleyiş düzeni tanrıların elinde bulunduğundan, Mezopotamya toplumlarının düşüncesinde doğadaki canlı ve cansız her şey bir kehanet malzemesi değerini kazanmıştır.⁶ Örneğin -güneşin, ayın, yıldızların ve gezegenlerin hareketlerinin ele alındığı- Enuma Anu Enlil Serisi'nde Venüs Gezegeni'nin durumu hakkında şöyle denilmektedir: “Eğer Venüs Yengeç Takımyıldızı'na yaklaşırsa ülkede barış ve uzlaşma olacak, tanrılar ülkeye merhamet gösterecek. Boş depolar dolacak, ülkenin ekinleri iyileşecek, gebe kadınların embriyoları mükemmel olacak ve büyük tanrılar ülkenin mabetlerini düzende tutacak”.⁷ Başka bir kehanette de Venüs'ün sağ tarafında bir kararma olursa kadının zor doğum yapacağı, sol tarafında bir kararma olursa kolay doğum yapacağı belirtilmiştir.⁸ Aynı seride Ay tutulmasıyla ilgili kehanetler birçok olumsuz durumun sebebi olarak gösterilirken, bunların arasında “gebe kadınlar düşük yapacak” öngörüsüne yer verilmiştir.⁹ Bottero'ya göre kehanetlerdeki varsayımlardan bazılarının tam olarak gözlemlenebilmesi mümkün değildir. Ama en nihayetinde kehanetlere konu olan bütün olağandışı şeyler tanrıların istemesiyle alakalıdır. Öyle ki Şumma İzbu'da yalnızca ikizlerin, üçüzlerin, dördüzlerin vs. doğumları değil, bir batında doğan sekiziz ve dokuzuzların durumları da dikkate alınmıştır. Bu durum günümüz biyoloji bilgileriyle ele alındığında mantıksal bir yaklaşımda bulunulması pek mümkün değildir. Ancak Mezopotamya'da kehanetin bir bilim vazifesi gördüğü düşünüldüğünde, kehanet serilerinde kaydedilen bilgi tipinin sadece saptanabilen durumları kapsamadığı gelecekte karşılaşılabilecek diğer birçok şeyi de belirleme amacı taşıdığı söylenebilir.¹⁰

⁴ Jean Bottero, *Kültürümüzün Şafağı Babil*, (çev. Ali Berktaş), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012a, s. 101.

⁵ Wilfred G. Lambert, *Babylonian Oracle Questions*, Eisenbrauns, Winona Lake 2007, s. 89-95.

⁶ Jean Bottero, *Mezopotamya Yazı, Akıl ve Tanrılar*, (çev. Mehmet Emin Özcan-Ayten Er), Dost Kitabevi, Ankara 2012b, s. 131.

⁷ Michael Baigent, *Babil Kehanetleri*, (çev. Ayşe Müge Esenerli), Yakamoz Yayınları, İstanbul 2009, s.136.

⁸ Erica Reiner - David Pingree, *Babylonian Planetary Omens: Part Three*, Styx Publications, Groningen 1998, s. 93.

⁹ M. Baigent, *a.g.e.*, s.119.

¹⁰ J. Bottero, *a.g.e.*, 2012b, s. 58,158-159,199.

1. Gebelik

Mezopotamya çivi yazılı kaynaklarında gebelik Sumerce “*PEŠ₄*”¹¹, Akadca “*erītu*”¹² veya *mērū*”¹³ ile tanımlanırken, hayatın başlangıcı “*Babamdan oldum (reḥū¹⁴)*, *annemden doğdum (alādu/walādu¹⁵)*” sözleriyle ifade edilmiştir.¹⁶ Sumerce “*ŠA*”, Akadca “*libbu*” da “*kalp, karın, bağırsaklar, rahim*” anlamlarında kullanılırken “*libbu*” terimiyle bağlantılı olarak geçen “*ša libbiša*” ya da “*ša-ŠA-ša*” ise “*fetüs, doğmamış çocuk*” anlamlarına gelmiştir.¹⁷

Eski Yakındoğu'nun diğer toplumlari gibi Mezopotamya toplumlari da bazı bilgi ve uygulamalara dayanarak bir kadının gebe olup olmadığının sonucuna varmışlardır. Hatta bu durumu modern tıptaki gebelik testlerine benzer biçimde gebe kadının vajinal salgılarında meydana gelen değişikliklerden yola çıkarak gerçekleştirmişlerdir¹⁸. Konuyla bağlantılı olarak *UET 7.123*¹⁹ adlı tablete bir gebelik testinin kaydedildiği bilinmektedir. Scurlock tarafından ele alınan bu tabletin ön yüzünde gece boyunca vajinada bekletilen bir tamponun renk değişimlerinin incelenmesinden ve kadına bir ilacın içirilmesinden bahsedilmiştir. Tabletın arka yüzünde ise yeni malzemelerden oluşan bir tamponun yapılışı ve kullanımı anlatılmıştır²⁰. Tabletın ön yüzündeki bilgilere göre bazı gebelik belirtileri şunlardır: “*Bir tutam yünün içine ½ sheqel²¹ beyaz bitki²², ¼ sheqel şap ve 1 sheqel tarmuş'u²³ sarar ve vajinanın içine koyarsınız. Gece boyunca vajinada kalan yünü ertesi sabah çıkarır ve yıkarsınız. Eğer yün kırmızı veya*

¹¹ Nafiz Aydın, *Büyük Sümerce Sözlük*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s. 988.

¹² CAD, E, s. 301.

¹³ CAD, M/2, s. 27.

¹⁴ Babası olmak, döllemek, bkz. CAD, R/2, s. 252.

¹⁵ Doğurmak, bkz. CAD, A/1, s. 287-289.

¹⁶ Marten Stol, *Birth in Babylonia and The Bible: Its Mediterranean Setting*, Styx Publications, Groningen 2000, s.1.; Robert D. Biggs, “Conception, Contraception, And Abortion In Ancient Mesopotamia”, *Wisdom, Gods and Literature: Studies in Assyriology in Honour of W. G. Lambert*, (Edit. A. R. George- I. L. Finkel), Eisenbrauns, Winona Lake-Indiana 2000, s. 1-4.

¹⁷ CAD, L, s.164, 175-176.; CDA, L, s.181.

¹⁸ Joann Scurlock, “Medicine And Healing Magic”, *Women In The Ancient Near East: A Sourcebook*, (Edit. Mark W. Chavalas), Routledge, London and New York 2014, s. 119.

¹⁹ Ur kazılarında ortaya çıkarılan metinler. Bkz. UET 7: Oliver. R. Gurney, *Middle Babylonian Legal Documents, And Other Texts*, British Museum Publications London 1974.

²⁰ JoAnn Scurlock, *Sourcebook For Ancient Mesopotamian Medicine*, SBL Press, Atlanta- Georgia 2014, s. 582.; Tablet daha önce Erica Reiner tarafından işlenmiştir. Bkz. Erica Reiner, “Babylonian Birth Prognoses”, *Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie*, Vol. 72, Issue 1, Berlin 1982, s. 124-138.

²¹ 1 sheqel =8,3 gr. Bazı kaynaklarda ise 8 gr olarak ifade edilmiştir. Bkz. J. Nicholas Postgate, *Early Mesopotamia: Society and Economy at the Dawn of History*, Routledge, London and New York 1994, s. xix.

²² “beyaz bitki” Şarbatu ağacının reçinesinin ikinci ismidir. Bkz. Barbara Böck, *The Healing Goddess Gula*, Brill, Leiden-Boston 2014, s. 62.; Şarbatu: Kavak ağacı, bkz. CAD, S, s. 108.

²³ Bir bitki, bkz. CAD, T, s. 238.; Acı bakla, bkz. CDA, T, s. 400.

kan kırmızısı (renkle) çizgi çizgi olursa kadın gebedir. Eğer yün(ün rengi) yeşilse kadın gebe değildir... Kukru²⁴, burāšu/ardıç, haşû/kekik, nuḥurtu²⁵ ve abukkatu²⁶ reçinesi (ile yapılmış ilacı) bir ya da üç kez içmesi için kadına verirsiniz. Eğer kadın (onu içtiğinde) kusarsa gebedir”. Bunların dışında gebe olup olmadığını öğrenmek isteyen kadına alternatif olarak şu yöntemler de sunulmuştur: “Bir tutam yünün içine şambaliltu²⁷/çemen otu (tohumunu?) sarar ve vajinanın içine koyarsınız. Üç gün boyunca kullandıktan sonra şambaliltu/çemen otu, mürrüsaḫi/(şeguşšu²⁸-arpa) gibi alacalı olursa kadın gebedir”. Tabletten devamında yer alan satırlarda kadına iki alternatif daha sunulmuştur. Ancak kullanılan malzemeler açık bir şekilde anlaşılırken yapılan işlemin sonucu gösteren kısımlar tabletteki hasar yüzünden eksik kalmıştır. İlk tavsiyede sarılı halde vajinaya koyulması istenen malzemeler beyaz bitki ve uḥḥūlu²⁹qarnānu³⁰dur. İkinci tavsiyede yer alan bilgiler de oldukça eksiktir. Anlaşılabilen malzemeler Mısır şapı, burāšu/ardıç ve uḥḥūlu’dur.³¹

SA.GĠG/sakikkû serisinin 36. tableti ise kadın hastalıkları ve doğum hakkında 115 satır şeklinde düzenlenmiştir. Tabletten büyük çoğunluğu fetüsün cinsiyetini tahmin etmekten bazıları da gebe kadın ve fetüsün sağlık durumlarıyla ilgili bilgilerden oluşmuştur. Tablette fetüsün cinsiyeti ilk olarak gebe kadının alnının rengine göre belirlenmiştir: (1,4) “Eğer doğurgan bir kadın gebeyse ve alnının üst kısmı sarı/yeşil/kırmızı ise fetüs erkektir”. (2-3) “Eğer doğurgan bir kadın gebeyse ve alnının üst kısmı beyaz ve parlaksa/siyahsa fetüs kızdır”. (8) “Eğer doğurgan bir kadın gebeyse ve alnı alacalıysa fetüs erkektir”.³² Gebe kadının alnından sonra şakağının nabız gibi atması, bunun ne tarafta olduğu, şakağın renk durumu ve yüz bölgesi ele alınmıştır: (11-12) “Eğer doğurgan(lık çağındaki) bir kadının şakağındaki damar sağ alta doğru nabız gibi atarsa fetüs kızdır, sol alta doğru nabız gibi atarsa fetüs erkektir”. (13-14) “Eğer doğurgan(lık çağındaki) bir kadının şakağındaki kaslar kırmızısı ise fetüs erkektir, beyaz ise fetüs kızdır”. (24-25) “Eğer doğurgan(lık çağındaki) bir kadının yüzündeki

²⁴ Aromatik bir bitki, bkz. CAD, K, s. 500.; Aromatik bir ağaç, ağacın aromatik bir ürünü, bkz. CDA, K, s. 165.

²⁵ Medikal bir bitki, bkz. CAD, N/2, s. 322.; Şeytantsinin çeşitleri, bkz. CDA, N, s. 257.

²⁶ Bir bitki, bkz. CAD, A/1, s. 81.; Hasır otunun bir çeşidi, bkz. CDA, A, s. 3.

²⁷ CAD, Ş/1, s. 310.; CDA, Ş, s. 353.

²⁸ CAD, Ş/2, s. 261.; CDA, Ş, s. 371.

²⁹ Alkalik bir bitkidir, bkz. CAD, U/W, s. 48.; CDA, U, s. 419.; “Boynuzlu’ uḥḥūlu bitkisinden (uḥḥūlu qarnānu) çıkan soda külü, antik tıpta gözler, banyo, tütsüleme ve mide rahatsızlıkları gibi çok sayıda kullanım yeri bulmuştur” bkz. Martin Levey, “Gypsum, Salt and Soda in Ancient Mesopotamian Chemical Technology”, *Isis*, Vol. 49, Issue 3, Chicago 1958, s. 341.

³⁰ Büyük boynuzlu, bkz. CAD, Q, s.133.

³¹ J. Scurlock, a.g.m, s. 119-120.

³² M. Stol, a.g.e., s. 194-195.

umşātu/lezyonlar soyulmuş gibi görünüyorsa ve onun yüzü sarımsı ise fetüs erkektir, kırmızımsı ise fetüs kızdır".³³ Gebe kadının baş bölgesi dışında karnı ve ayak bileklerinin görüntüsü de fetüsün cinsiyetini tahmin etmede belirleyici olmuştur: (63-64) "Eğer doğurgan bir kadının bağırsakları alt karnına doğru, sağ tarafa çıkıntı yaparsa kadın bir erkeğe gebedir". "Eğer doğurgan bir kadının bağırsakları yukarıdan alt karnına doğru çıkıntı yaparsa kadın bir kıza gebedir".³⁴ (71) "Eğer doğurgan(lık çağındaki) bir kadının bağırsakları³⁵ genişlerse, hem ayakları hem de ayak bilekleri şişerse, sağa ve sola adımlarsa kadın ikizlere gebedir".³⁶

SA.GİG/sakikkû serisinin 36. tabletinde fetüsün cinsiyetini tahmin etme dışındaki satırlarda gebe kadının görüntüsü ve faaliyetleri, bazı hastalıklar, cinsel yaşamın fetüse ve gebe kadına etkileri gibi sağlık durumlarından bahsedilmiştir. Zira Aşıpu'nun gebe bir kadının faaliyetlerinin sağlığını ve doğumun sonucunu etkileyeceğini bildiği anlaşılmaktadır: (103) "Eğer doğurgan(lık çağındaki) bir kadın gebeliğine saygılı (özenli) ise kadın fetüsle birlikte iyi olacak". (104) "Eğer doğurgan(lık çağındaki) bir kadın gebeliğine özensiz ise kadın fetüsle birlikte ölecek". Ayrıca Aşıpu kadının görünüşünden yola çıkarak onun sağlık durumuyla ilgili tahminlerde bulunmuştur: (77) "Eğer doğurgan(lık çağındaki) bir kadının yüzü (daha kötüye doğru) değişirse kadın ölecek". (78) "Eğer doğurgan(lık çağındaki) bir kadının yüzü sakın ise fetüsü zamanında doğuracak". Bunlarla birlikte kadın vücudunun belirli bölümleri de gebeliğin sonucunu öngörmek için değerlendirilmiştir³⁷: (26-27) "Eğer doğurgan(lık çağındaki) bir kadının meme ucu kapalıysa fetüs iyi olmayacak, açıksa fetüs iyi olacak"³⁸. (85) "Eğer doğurgan(lık çağındaki) bir kadının göbek deliğinin üstü gevşekse fetüsü zamanında doğuracak". (86) "Eğer doğurgan(lık çağındaki) bir kadının göbek deliğinin üstü kıvrımlı ise fetüs yaşamayacak"³⁹.

Aynı tablette gebe kadına ait rahim iltihabı ve kusma da ele alınmıştır. Özellikle rahimden gelen kanın sebep olduğu risk tarih boyunca gebe kadın ve fetüs için ciddiyetini hep korumuştur. Her ne kadar Aşıpu'nun ele aldığı satırda kanamanın sebebi

³³ J. Scurlock, *a.g.e.*, s. 248-249.

³⁴ M. Stol, *a.g.e.*, s.196-197.; J. Scurlock, *a.g.e.*, s. 250-251.

³⁵ Sözlüklerde "ŞĀ.MEŞ/qerbu" terimine "bağırsaklar, iç organlar" açıklaması yapılmıştır. Tıbbi metinlerde bağırsak dışında bu terimle hangi iç organın kastedildiğini yorumlamak güçtür. Ama bununla birlikte mideden de bahsedilmiş olabileceğini düşünmek yanlış değildir. Hatta bu terim ile karın bölgesinin de kastedildiğini gösteren tıp metinleri vardır. Bkz. CAD, Q, s. 216, 226-227.; CDA, Q, s. 288.

³⁶ J. Scurlock, *a.g.e.*, 251.; M. Stol, *a.g.e.*, s. 198.

³⁷ J. Scurlock - B. R. Andersen, *a.g.e.*, s. 264.

³⁸ J. Scurlock, *a.g.e.*, s. 249.

³⁹ M. Stol, *a.g.e.*, s. 199.

belirtilmese de sonucunun kötü olduğu açıkça anlaşılmaktadır: (82) “Eğer doğurgan(lık çağındaki) bir kadının rahim ağzından koyu kan akarsa kadının gebeliği iyi olmayacak”. (83) “Eğer doğurgan(lık çağındaki) bir kadının rahim ağzı sürekli iltihap üretirse kadın fetüsle birlikte ölecek”. Gebe kadını ilgilendiren başka bir rahatsızlık ise kusmadır. Gebelikte sık görülen kusma, çoğu kez sabah bulantısı adını almakta ve genellikle gebeliğin 12.-14. haftası arasında azalmaktadır. Bazen şiddetli, kalıcı ve sık oluşan kusma sıvı kaybına ve açlığa neden olabilmektedir. Sıvı kaybının önlenememesi durumunda kadının veya fetüsün ölümü de muhtemeldir:⁴⁰ (81) “Eğer doğurgan(lık çağındaki) bir kadın sürekli kusarsa kadın fetüsü zamanında doğuramayacak”. (105) “Eğer doğurgan(lık çağındaki) bir kadının midesi sürekli bozuxsa fetüs ölecek”.⁴¹

Aşipu tarafından önemsenen başka bir konu ise gebelik süresi olmuştur. Bir kadın için normal gebelik süresi 280 gün (40 hafta) yani dokuz ay on gündür. Sumer Enki ve Ninhursag Miti’nde gebelik için dokuz aylık bir süreçten bahsedilirken bu süre Eski Babil Atra-hasis Miti’nde on aylıktır. Daha geç dönem yıldız falında ise (doğum haritası) 273 veya 279 günden bahsedilmiştir. İki canlının hayatını doğrudan etkileyen gebelik süreciyle ilgili olarak SA.GİG/sakikkû serisinin 37. tabletinde, hasta kadınlar hakkında bilgilere yer verilmiştir.⁴² Söz konusu tablette gebeliğin başı ve sonunda ilişkiye girilmesinin kadının yaşamına olan etkileri ele alınmıştır: (1-2) “Eğer gebe bir kadın hastaysa ve eğer üçüncü/dördüncü ayda ona (cinsel olarak) yaklaşmaya devam edilirse kadın yaşayacak”, (7) “Eğer dokuzuncu/onuncu ayda ona yaklaşmaya devam edilirse kadın iyileşmeyecek/doğum yapamayacak”.⁴³

Bunların yanı sıra gebe kadın ve bebeğin sağlığını tehdit eden bazı durumlardan dişi ifrit Lamaštu sorumlu tutulmuştur. Yazılı kaynaklarda düşüklerin ve beşik ölümlerinin nedeni olarak gösterilen bu ifritin, gebe bir kadının evine sızarak bebeği öldürmek için kadının karnına yedi kez dokunduğundan veya çocuğu sütanneden alıp kaçırdığından bahsedilmiştir. Lamaštu’nun kötülüğünden korunmak için figürleri taş ve bronz levhalar üzerine işlenmiş ve büyüyle ilgili muskalar hazırlanmıştır. (Ek 1). Ayrıca ifrit bir tanrı olan Pazuzu’ya ait tılsımlar da koruyucu amaçlı evlere yerleştirilmiş ya da sadece kafası gebe kadınların boyunlarına asılmıştır.⁴⁴ Aslında Mezopotamya’da insan

⁴⁰ J. Scurlock - B. R. Andersen, *a.g.e.*, s. 268-269.

⁴¹ J. Scurlock, *a.g.e.*, s. 251, 253.

⁴² M. Stol, *a.g.e.*, s. 22-24, 201-202.

⁴³ J. Scurlock- B. R. Andersen, *a.g.e.*, s. 265-266.; J. Scurlock, *a.g.e.*, s. 256.

⁴⁴ Jermy Black - Anthony Green, *Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü- Tanrılar İfrütlere Semboller*, Köprü Kitapları, İstanbul 2017, s. 194-195, 245.; Franciscus A.M. Wiggermann, “Lamaštu, Daughter of Anu. A Profile”, In: M. Stol; *Birth In Babylonia And The Bible: Its Mediterranean Setting*, Styx Publications,

yaşamı sadece tıp ve büyü ile korunmaya çalışılmamıştır. Daha anne karnındayken çocuğun hayatı Sumer ve Sami kanunlarındaki yaptırımlarla garanti altına alınmak istenmiştir. Ama yalnızca Sami toplumlarına ait kanunlarda maddi ve kısasa kısas cezaları birlikte uygulanmıştır. Kanunlara göre özgür bir kadının çocuğunun düşmesine sebep olmanın bedeli 10-20 sheqel gümüştür. Köle kadınlar için belirlenen bedel ise bu miktarın yarısıdır. Sami toplumlarında gebe özgür bir kadının ve ceninin ölümüne kısasa kısas cezası getirilmiştir. Yarı hür ve köle bir kadının ölmesi durumunda da 30 ve 20 sheqel gümüş cezanın ödenmesine karar verilmiştir. Ayrıca Orta Asur Kanunu'nda çocuğun cinsiyeti de kısasa kısas hükmünün belirleyicisi olmuştur. Eğer düşen erkek çocuğu ise suçlunun kendisinin öldürülmesi, kız çocuğu ise can davasının yapılması uygun görülmüştür. Kendi isteğiyle çocuk düşürdüğü ispatlanan bir kadın için de kazığa çakılmak ve gömülmemek gibi ağır bir ceza verilmiştir.⁴⁵

2. Doğum

Çivi yazılı tabletlerde normal ve kolay doğumu ifade etmek için “iyi olmak/gitmek” anlamında Sumerce “*ŠI.SÁ*” Akadca “*ešēru*⁴⁶” fiilleri kullanılmıştır. Zor doğum ise “*sıkıntı/güç durumda olmak*” anlamında Sumerce “*LA.RA.AĦ*” Akadca “*pušqu/pašāqu*⁴⁷” fiilleri ile açıklanmıştır⁴⁸. Ancak burada “*zor doğum*” ile neyin kastedildiğine dair kesin bilgiler bulmak zordur. Yine de hastalık, yetersiz beslenme ve vitamin eksikliğinin neden olduğu kemik yumuşamasına bağlı olarak ortaya çıkan zarar görmüş bir leğen kemiği (pelvis) bu durumla ilgili olabilir. Hatta doğumda fetüsün yanlış bir durumda olmasının⁴⁹, kadının pelvisinin küçük olması ve bebeğin büyük olmasının da doğumu zorlaştıran ciddi sorunlar arasında yer aldığı bilinmektedir⁵⁰.

Groningen 2000, s. 217-249.; Walter Farber, *Lamaštu: An Edition Of The Canonical Series Of Lamaštu Incantations And Rituals And Related Texts From The Second And First Millennia B.C.*, Eisenbrauns, Winona Lake 2014, s. 3,14.

⁴⁵ Bu hükümler Sumer toplumuna ait Ana İttişu Kanunu ile Sami toplumlarına ait Hammurabi ve Orta Asur Kanunları'nda yer almıştır. Bkz. Mebrure Tosun - Kadriye Yalvaç, *Sumer, Babil, Assur Kanunları ve Ammi- Şaduqa Fermanı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2002, s. 206, 248, 255.; Marta T. Roth, *Law Collection from Mesopotamia and Asia Minor*, Scholars Press, Atlanta 1997, s. 43,122-123, 174.

⁴⁶ CAD, E, s. 352, 359.; CDA, E, s. 82.

⁴⁷ CAD, P, s. 235; CDA, P, s. 269.

⁴⁸ M. Stol, *a.g.e.*, s.129.; Miguel Civil, “Medical Commentaries from Nippur”, *Journal of Near Eastern Studies*, Vol. 33, No. 3, Chicago 1974, s. 331.

⁴⁹ J. V. Kinnier Wilson, “Babil’de Hastalıklar: Örnek Metinlere Dayalı bir İnceleme”, (çev. Gökhan Kağnıcı), *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 23, S. 2, İzmir 2008, s. 268.

⁵⁰ J. Scurlock - B. R. Andersen, *a.g.e.*, s. 270.

Bu açıdan Mezopotamya’da genel olarak cerrahi müdahalelerin zor doğumlar ve jinekolojik durumların üstesinden gelemediği⁵¹ düşünülse de doğumu kolaylaştırmak için bazı ritüellerin uygulandığı anlaşılmaktadır. Örneğin zor doğumla ilgili bir tedavi ritüelini içeren BAM 248, IV:12-38 numaralı tablete büyü başta olmak üzere ilaç ve merhemler kaydedilmiştir. Scurlock tarafından ele alınan bu tabletteki bazı ilaçların yapılışı ve kullanımları şöyledir: “13-15: *Eğer bir kadın doğum yapmakta zorlanıyorsa tilki üzümü⁵², köpekdili⁵³ bitkisi ve tuhlu⁵⁴’yu birlikte öğütürsünüz. Laḥannu kabına doldurulan kurunnu birası içinde bu bitkileri çırparsınız. Eğer kadın aç karnına onu içerse gecikmeden doğum yapacak*”. “21-22: *Alternatif olarak; tilki üzümünü (veya) köpekdili bitkisini (veya) köpekdili bitkisi ile nīnū⁵⁵’yu öğütürsünüz. Bira içine karıştırırsınız. Eğer kadın aç karnına onu içerse gecikmeden doğum yapacak*”. Doğum sürecini hızlandırmak için kullanılan merhem de bir bitki ve (susam)⁵⁶ yağının karıştırılmasıyla elde edilmiştir: “19-22: *Alternatif olarak; kuzeydeki erkek pillū⁵⁷’nun kökünü öğütürsünüz. (Susam) yağı ile karıştırırsınız. Eğer onu karnından aşağıya doğru nazikçe ovarak yedi defa sürerseniz kadın çabuk doğum yapacak*”.⁵⁸ Diğer taraftan Sumerler’den itibaren doğumun kolay geçmesi için sıkça başvurulan büyülerde boğa ile ineğin birleşmesi metaforik bir anlatımda yer almıştır. İnekle kadının özdeşleştirildiği böyle bir büyü metnine göre, doğumda ilahi bir güç olarak Tanrı Enki ve oğlu Asalluhi’nin üstlendiği roller etkindir. Kadının doğum anında gökyüzüne kadar duyulan feryatları karşısında ne yapacağını şaşırın Tanrı Asalluhi babasından yardım ister. Enki’nin Asalluhi’ye verdiği talimatlarla gökyüzü ve yeryüzü arasında kozmik bir aracılık motifi oluşturulurken doğumun da kolaylaşması sağlanır. Ayrıca “tekne yüklemesi” gibi mecazi bir referansla kadından bahsedilerek amniyon sıvısı içinde gelişen bebekle ilgili figüratif bir bağ da kurulur. Büyünün sonunda ise bebeğin cinsiyetine yönelik belirgin nesnelere, Tanrıça Gula’nın şifalı elleriyle kadın ve bebeğin sağlık durumunun iyi olması vurgulanır⁵⁹: “*Boğa inekle (kadınla) ahırda birleşti, kutsal sıvı birleşti. İnsanlığın bereketli tohumlarını karnına döktü. Sıvılar karnının içine*

⁵¹ P. B. Adamson, “Eski Mezopotamya’da Cerrahi”, (çev. Gökhan Kağmıcı), *Tarih Okulu Dergisi*, S.1, İzmir 2008, s. 103.

⁵² Sumerce “^{GIŠ}GEŠTĪN.KA₅.A”, Akadca “karān šēlibi”, bkz. CAD, K, s. 201.; CDA, K, s.148.

⁵³ Sumerce “^U.EME.UR.GĪ₇”, Akadca “Lišān kalbi” bkz. CAD, L, s. 209.; CDA, L, s. 183.

⁵⁴ Medikal bir bitki. Bkz. CAD, T/2, s. 454.; CDA, T, s. 409.

⁵⁵ Medikal bir bitki. Bkz. CAD, N/2, s. 241.; CDA, N, s. 254.

⁵⁶ J. V. K. Wilson, *a.g.m.*, s. 268.

⁵⁷ Bir bitki. Muhtemelen adamotu. Bkz. CAD, P, s. 376-377.; CDA, N, s. 274.

⁵⁸ J. Scurlock, *a.g.e.*, s. 603-604.

⁵⁹ Graham Cunningham, *Deliver Me From Evil: Mesopotamian Incantations, 2500-1500 BC*, Pontificio Istituto Biblico, Roma 1997, s. 71-74.

döküldü, pıhtılaştı, erkeğe bir çocuk kazandırdı, kadın dişlerini tatlı ota (bitkiye) koydu; onunla kendini doyurdu...Doğum anı (?) orada; kadın yere çömeldi, ağlamaları gökyüzüne, yeryüzüne ulaştı, feryatları gökyüzü ufkunu bir giyisi gibi kapladı. En'in teknesi gibi ketenleri (yelkenleri) konuşlandırdı, kralın teknesini mallarla; akik taşı ve lapis lazuli (lacivert taşı) ile doldurdu. Doğum sancısı çeken kişinin vulvasında [...] (Tanrı) Asalluhi onu gördü, babası Enki'nin evine girdi ve onunla konuştu: (yukarıda meydana gelen birleşme-doğum olayı tekrar edilir)...Bunun hakkında ne söylemeliyim? Ne yapmalıyım? Bilmiyorum. Enki, oğlu Asalluhi'ye şöyle yanıt verdi:... Kutsal bir ineğin yağını aldıktan sonra, kutsal bölmede duran bir anne ineğin[...] doğum sancısı çeken kişinin vulvasının [...] Onun üzerine Eridu'nun büyüleri telaffuz edilince gökyüzünün yağmurları gibi salıverilir mi?, çatı oluklarının suları gibi akabilir mi?, bir göle dökülen akarsu kanalı gibi akabilir mi?, bir çömlek gibi kırılabilir mi?. Eğer bir erkekse silah, balta (ve) erlik kuvveti almasına izin ver. Eğer bir dişiye eğirtmeç ve iğnenin elinde olmasına izin ver. Yetenekli elleriyle sadık bir yardımcı olan Gula! izin ver, göbek bağıni keserken onun kaderini belirleyelim”.⁶⁰

Sumerler'den çok daha sonra Orta Babil, Orta Asur ve Yeni Asur dönemlerine gelindiğinde, inek motifi “*GÉME Sîn/Sîn'in kadın kölesi*” figürüyle yine metaforik bir anlatımda karşımıza çıkmaktadır. “*Sîn'in ineği*” doğumdaki kadın için yapılan bir büyüdür. Bu büyü Ay tanrısı Sîn ve ineği (Géme-Sîn) hakkında küçük bir mitolojik öyküyü içermektedir. Ay tanrısı Sîn, güzelliği ve cazibesi nedeniyle ineğine âşık olur ve ‘vahşi bir boğa’ gibi onu gebe bırakır. Sîn, doğum sancısı geldiğinde cennetten onun çığlıklarını duyar. Géme- Sîn'in kolay doğum yapmasına yardımcı olmaları için Tanrı Anu'nun iki kızının yeryüzüne inmelerini sağlar. İneğin yavrusu ise “*būr şizbi/süt buzağısı*” olarak adlandırılır. Büyüye de bir yalvarış ile son verilir: “*Bu kadın Géme-Sîn gibi kolay doğum yapabilir mi?*”.⁶¹

Zor doğum için büyülerde kullanılan diğer metaforik bir anlatım ise ‘tekne’ ile ilgilidir. Eski Babil Dönemi'ne ait böyle bir büyü metnine göre; henüz doğmamış olan bebeğin durumu anne karnında içinde bulunduğu amniyotik su ve buna paralel bir ilişkiyle yönlendirilen tekneyle karşılaştırılmıştır. Bu ortamda yani doğumda kadına yardım edenler de Tanrıça İnanna ve Ninhursag olmuştur. Sonra parfüm, sedir ağacı, akik taşı ve lapis lazuli tekneye yüklenmiştir. Metnin devamında kadının doğumda

⁶⁰ M. Stol, *a.g.e.*, s. 60-61.

⁶¹ Niek Veldhuis, *A Cow Of Sîn*, Styx Publications, Groningen 1991, s. 1-4.; Wilfred George Lambert, “A Middle Assyrian Medical Text”, *Iraq*, Vol. 31, No. 1, Cambridge 1969, s. 32.

yaşadığı zorlukların farkına varan Tanrı Asalluhi'nin yardım etmesi için Tanrı Enki'ye başvurması anlatılmıştır. Büyünün okunabilen son kısımlarında tekrar akik taşı ve lapis lazuliden bahsedilmiştir. Diğer büyülerde olduğu gibi bu büyüde de çocuğun cinsiyetinin açık olarak belirtilmediği anlaşılmaktadır. Fakat doğumla alakalı büyülerde sıkça geçen akik taşının (sāmtu⁶²) kırmızı rengiyle kız çocuğunu, lapis lazuli taşının (uqnû⁶³) da koyu mavi rengiyle erkek çocuğunu temsil ettiği düşünülmektedir.⁶⁴ Ayrıca benzer bir anlatımda gebe kadın teknenin kaptanı olarak nitelendirilirken, doğumda kendisini ve bebeğini bekleyen belirsizliklere işaret edilmektedir: *“Doğurmak üzere olan kadın suyun üzerinde teknenin dümenini kontrol eder... ufuk çizgisinden başlayarak, doğurmak üzere olan kadın suyun üzerinde teknenin dümenini kontrol eder. Teknenin içerisine taşımak için parfüm yüklemiştir. Teknenin içerisine taşımak için sedir yüklemiştir. Teknenin içerisine taşımak için sedir kokusu yüklemiştir. Teknenin içerisine taşımak için akik ve lapis lazuli yüklemiştir; ancak, onun akik olup olmadığını bilmez; onun lapis lazuli olup olmadığını bilmez. Tekne rıhtımda zaman harcar, rıhtımdan ayrılır. Tekne ölüm rıhtımında durur; ‘Magurru’ teknesi sıkıntının rıhtımında tutulur. Sözcüklerin hükümdarı Sin’in buyruğuyla ölüm rıhtımından serbest kalabilir; magurru teknesi sıkıntı rıhtımından sözcüklerin hükümdarı Sin’in buyruğuyla kurtulabilir”*.⁶⁵

Tıp ve büyü uygulamaları bir yana, çivi yazılı tabletlerde Mezopotamya kadınının doğum pozisyonunu ve ebelik mesleğinin pratiklerini yansıtan bilgiler açık değildir. Ancak kadınların doğum eylemini diz çöker vaziyette gerçekleştirdikleri, ebenin de doğumu daha iyi idare edebilmesi için diz çöken kadının dizleri altına tuğlalar yerleştirildiği düşünülmektedir.⁶⁶ Mitolojik kayıtlar tarafından da desteklenen bu durumla ilgili Atrahasis Miti'nde şöyle denilmektedir:

*“...Rahimler bir araya getirildiğinde
Nintu oradaydı: Hamilelik aylarını sayıyordu...
Bu onuncu ay geldiğinde*

⁶² CAD, S, s. 121.; CDA, S, s. 315.

⁶³ CAD, U, s. 195.; CDA, U, s. 424.

⁶⁴ Gertrud Farber, “Another Old Babylonian Childbirth Incantation”, *Journal of Near Eastern Studies*, Vol. 43, No. 4, Chicago 1984, s. 311-316, dipnot: 6.

⁶⁵ Yeşim Dilek, *Eski Mezopotamya Dini Ritüeller ve Kullanılan Objeler*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2019, s. 325.

⁶⁶ Gaye Şahinbaş Erginöz, “İlk Çağlarda Akdeniz Havzasında ve Anadolu’da Doğum ve Doğum Yardımı”, *Düşünen Siyaset*, S.16, Lotus Yayınları, Ankara 2002, s. 149.; Pierre Bordreuil, Françoise Briquel-Chatonnet ve Cecele Michel, *Tarihin Başlangıçları Eski Yakındoğu Kültür ve Uygarlıkları*, (çev. Levent Başaran), Alfa Basım Yayım, İstanbul 2015, s. 274-275.

*Sopayı? karnından çıkardı ve
Göbek altını? açığa çıkardı:
Yüzü ışıldadı sevinçten!
Sonra başını örttü ve ebelik yaptı:
Böğrünü sardı,
Hayır duası etti
Bir un çizgisi çekti
Tuğladan bir bölme duvarı yerleştirdi (şunu diyerek)
“Onu ben ürettim, ben yaptım ellerimle!
Kutsanmış kadının evinde, ebe kadın sevinsin!
Herhangi bir hamile kadının doğuracağı her yerde
Ya da herhangi bir genç annenin kendi başına
Doğum yapacağı her yerde
Tuğladan bölme duvar yerinde kalmalı tam dokuz gün
Bu süre boyunca Nintu-Rahim
Ve söz edilen [...] Mammi hürmet görmeli...”⁶⁷*

Sumer Erken Sülaleler Dönemi'nin sonlarına ya da Akad Dönemi'ne ait bir silindir mühürde ise doğum yapan bir kadın ve ona yardımcı olan bir ebenin tasvir edildiği belirtilmektedir. Bu tasvire göre: “Mührün alt kısmında uzun bir elbise giymiş olan kadın, boğa bacakları ile dekore edilmiş yatak üzerinde topuz yapılmış saçıyla sırt üstü uzanmaktadır. Eğimli yatak başının ucundaki iki insandan biri uzun saçlı diğeri kısa saçlı ya da saçsızdır. Saçları benzer bir topuzla şekillendirilmiş bir kadın da yatağın alt ucunda çömelmekte ve elini gerdirerek yatmakta olan kadının ayaklarına doğru uzatmaktadır. Yatağın altında doğurganlık simgesi olarak bir akrep, üstünde ise bir yıldız ve hilal vardır”⁶⁸(**Ek 2**). Sadece doğum anında değil doğumdan sonra da ebenin bazı görevleri olduğu bilinmektedir. Şüphesiz bunların başında göbek bağının dikkatli bir biçimde kesilmesi gelmektedir. Bu hususta Mezopotamya'da göbek bağının kesilmesinin bir bıçak ya da keskin ince bir kamaşla yapıldığı anlaşılmaktadır.⁶⁹ Ayrıca

⁶⁷ Jean Bottero- Samuel Noah Kramer, *Mezopotamya Mitolojisi*, (çev. Alp Tümertekin), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017, s. 616-617.

⁶⁸ Adelheid Otto, “Professional Women and Women at Work in Mesopotamia and Syria (3rd and early 2nd millennia BC): The (rare) Information From Visual Images”, *The Role of Women in Work and Society in The Ancient Near East*, (Edit. Brigitte Lion- Cécile Michel), De Gruyter, Boston-Berlin 2016, s. 135-136.

⁶⁹ JoAnn Scurlock- Burton R. Andersen, *a.g.e.*, s. 263.

Sumer III. Ur Dönemi'ne ait çeşitli malzemelerin sıralandığı idari listede, göbek bağı kesmek için kullanılmak üzere ½ shekel (4 gr) ağırlığında gümüş bir makastan bahsedilmektedir.⁷⁰

Anlaşıldığı üzere bahsedilen bu referanslar bebeğin sağlıklı olarak dünyaya gelmesiyle ilgilidir. Ancak diğer insanlar gibi Mezopotamya insanları da bebeklerin hepsinin canlı ve sağlıklı bir şekilde doğmalarının mümkün olmadığını tecrübe etmişlerdir. Zira onlar “*kūbu*” sözcüğünü “*prematüre ya da ölü doğan çocuk, anormal yaradılışlı*” tanımlamaları için kullanmışlardır.⁷¹ Sumerologlar ise Enki ve Ninmah Mitolojisi'nde, yaratılışının anlatıldığı ilk bebek “Umul”un “*zayıf yeni doğmuş bir bebek, prematüre bir bebek ya da 'düşük' bir cenin*” olduğunu ileri sürmektedirler. Hakikaten doğum tanrıçası Ninmah ile girdiği bir çekişme sonucu Enki tarafından yaratılan bu varlık birçok fiziksel kusura sahiptir.⁷² Dolayısıyla ‘Umul’ ile benzer biçimde tamamen kusurlu doğduğu anlaşılan Şumma İzbu'daki hilkat garibeleri aynı kategoride değerlendirilebilir.⁷³ Bu noktada konuya Şumma İzbu⁷⁴ Kehanetleri ile devam edildiğinde, Mezopotamya insanları doğumla ilişkilendirdikleri olayları sadece bireyin değil kral ve ülkenin de kaderini etkileyeceğini düşünmüşlerdir.⁷⁵

(I,60): “*Eğer bir kadın kör bir çocuk doğurursa ülke huzursuz olacak, adamın evinde işler rast gitmeyecek*”.

(I,63): “*Eğer bir kadın sağır bir çocuk doğurursa kendi şehrinin dışındaki evler zenginleşecek*”.

(I,98): “*Eğer bir kadın ikiz doğurursa ülkenin evleri terk edilecek ve harap olacak*”

(I,101): “*Eğer bir kadın birbirine benzeyen üç kız çocuk doğurursa prensin toprakları genişleyecek*”.

⁷⁰ Markus Hilgert, *Drehem Administrative Documents From The Reign Of Šulgi*, The University of Chicago Oriental Institute Publications, Chicago 1998, s. 19.

⁷¹ Aynı sözcük “*Kū-bu*” şeklinde yazıldığında ise bir ifritin adını taşımıştır. Bkz. CAD, K, s. 487-488.

⁷² Neal H. Walls, “Sakat Bedenin Kökenleri: Eski Mezopotamya’da Sakatlık”, (çev. Gökhan Kağnıcı) *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.37, S.64, Ankara 2018, s. 376.; Gökhan Kağnıcı, “Insights from Sumerian Mythology: The Myth of Enki and Ninmah and the History of Disability”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 33, S.2, İzmir 2018, s. 443.; Samuel N. Kramer, *Sümerlerin Kurnaz Tanrısı Enki*, (çev. Hamide Koyukan), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000, s. 77-79.

⁷³ J. Bottero, *a.g.e.*, 2005, s. 92.; J. Bottero - S. N. Kramer, *a.g.e.*, s. 221.

⁷⁴ Tamamı 24 tabletten oluşan bu kehanet serisinde insan ve hayvan doğumlarından bahsedilmiştir. Serinin 1.-4. tabletlerinde insan doğumu, 6.-17. tabletlerinde anormal/kusurlu doğumlar ele alınmıştır. “İzbu” da sakat ya da kusurlu, olağanın dışında bir görünüme sahip yeni doğmuş varlığa atıf yapmakta kullanılan genel bir terimi kapsamıştır. Akadca olan “İzbu” teriminin tercümesi için Leichty tarafından “anomali” kelimesi kullanılmıştır. Kehanet raporlarında bir kez buzağıya, bir kez de domuz yavrusuna atıfta bulunulmuştur. Ritüellerde ise herhangi bir hayvana veya bir insana atıf yapılmıştır. Bkz. Erle Leichty, *The Omen Series Šumma İzbu*, J. J. Augustin Publisher, Locust Valley- New York 1970, s. 2-3, dipnot: 4.

⁷⁵ E. Leichty, *a.g.e.*, s. 37-71, 124, 131, 144, 147.

(I,109): “Eğer bir kadın ikisi kız biri erkek üç çocuk doğurursa, tanrılar [...]; (olacak) düşman topraklarında anlaşmazlık çıkacak, kralın ülkesi mutlu olacak”.

(I,124): “Eğer bir kadın dört ya da beş kız çocuk doğurursa ülke genişleyecek; adamın evi genişleyecek”.

(I,125): “Eğer bir kadın üçü erkek, ikisi kız beş çocuk doğurursa, ülke perişan olacak, kral kayıplara karışacak, evin sahibi ölecek”.

(I,127): “Eğer bir kadın beş veya altı erkek çocuk doğurursa ülke dağılacak; saltanat değişecek”.

(I,128): “Eğer bir kadın beş veya altı kız çocuk doğurursa ülke genişleyecek; adamın evi genişleyecek”.

(I,131): “Eğer bir kadın sekiz ya da dokuz çocuk doğurursa bir gaspçı saldıracak, ülke harap edilecek”.

(II,60). “Eğer bir kadın gözleri, ağzı ve elleri olmayan bir çocuk doğurursa ülkenin danışmanları onu terk edecek ve kral sarayında öldürülecek”.

(III,22): “Eğer bir kadın doğum yaparsa ve (çocuğun) kulakları büzülmüşse, (o çocuk) yalancıdır”.

(III, 28): “Eğer bir kadın doğum yaparsa ve (çocuğun) burnu yoksa, evin hanımı ölecek”.

(III,30): “Eğer bir kadın doğum yaparsa ve (çocuğun) sağ burun deliği yoksa (çocuğa) kaygı verildi”.

(III,31): “Eğer bir kadın doğum yaparsa ve (çocuğun) sol burun deliği yoksa (çocuğa) mutluluk verildi”.

(III,36): “Eğer bir kadın doğum yaparsa ve (çocuğun) çenesi kısaysa (çocuğa) zenginlik verildi”.

(III, 56): “Eğer bir kadın doğum yaparsa ve (çocuğun) sağ ve sol; her iki elinde altı parmağı olursa, (o evin/ailenin) soyu çok fakir olacak”.

(X, 29): “Eğer bir anomalinin gözleri yoksa, prensin günleri sona erecek, prens sarayında hapsolacak, ülkede kıtlık ve zor zamanlar baş gösterecek, kargaşa olacak, kral uzlaşmayacak, ülkede felaketler yaşanacak, göklerdeki yağmur ve “nagbu⁷⁶”daki sel gecikecek, kral yaşlanmayacak”.

⁷⁶ Nehrin kaynağı, yeraltı suyu. Bkz. CAD, N/1, s. 108; CDA, N, s. 231.

(XI,1): “Eğer bir anomalinin sağ kulağı yoksa kralın egemenliği sona erecek, sarayı dağılacak; şehrin yaşlıları devrilecek, kralın hiçbir danışmanı olmayacak; ülkenin sürüleri azalacak, kral düşmana itaat edecek”.

(XI, 2): “Eğer bir anomalinin sol kulağı yoksa tanrı, kralın duasını duydu; kral düşmanın ülkesini alacak, düşmanın sarayı dağılacak, hiçbir danışmanı olmayacak; düşman ülkenin sürüsü azaltılacak ve (düşman) size itaat edecek”.

(XII,19): “Eğer bir anomalinin sağ burun deliği yoksa ülkede kıtlık ve zor zamanlar yaşanacak”.

(XII, 59): “Eğer bir anomalinin burnu yoksa prensin toprakları kuşatılacak”.

Anomali doğum ile ortaya çıkan kötülüğü/uğursuzluğu hane reisi ve halkından bertaraf etmek için de Namburbi Ritüeli uygulanmıştır. Buna göre ritüeli yapacak kişi nehre gidip kamıştan bir kulübe kurar, bahçe bitkilerini saçar ve kamıştan bir sunak yapardı. Kamış sunağın üzerine yedi farklı yiyecek sunusu; bira, hurma ve iyi kaliteli un koyar, ardından bir tütsü yakardı. Üç lahannu kabını iyi birayla doldurur, [...] ekmeğini, DİM ekmeğini, ‘kulak şekli verilmiş’ ekmeği, 1 ŠE⁷⁷ gümüş ve 1 ŠE altın ile birlikte sunağın üzerine dizerdi. ‘İzbu’nun başına altın bir [...] koyar, altından bir göğüs zırhına kırmızı ip takar ve onu ‘izbu’nun göğsüne bağlardı. Sonra ‘izbu’nun üzerine bahçe bitkilerini dökerdi. Adam diz çöker ve ezberden üç kez şu büyüü okurdu: “Göğün ve yerin hâkimi, adalet ve eşitliğin efendisi Şamaş; esirleri serbest bırakmak, ölüleri canlandırmak senin elindedir. Şamaş sana yaklaştım, Şamaş seni aradım, Şamaş sana döndüm. Bu anomalinin uğursuzluğunu benden kov. Beni etkilemesin! Onun uğursuzluğu şahsımdan uzak olsun. Sana her gün dua edebilirim. Beni görenler de sonsuza dek sana şükredebilir”. Ayrıca nehrin arındırıcı özelliğiyle kötülükleri yok etmesinin vurgulandığı başka bir büyü de üç kez söylenir ve adam suyla temizlenirdi. Ritüelin uygulanmasına devam edilerek; ılgın, dilbant bitkisi, qān şalalu kamışı, hurma, erzak ve armağanlarıyla birlikte ‘izbu/anomali’ nehre atılır, sunu bozulur ve secde edilirdi. Adam da evine giderdi. Daha sonra akik, lapis lazuli, yılan, pappardillu, papparmînû, parlak obsidyen, hilibû, TUR₇.Mi.NA ve breş taşları ile bir kolye yapılır, yedi gün boyunca bu kolye takılırdı. Böylece ‘izbu’nun kötülüğü yok edilmiş olurdu.⁷⁸

⁷⁷ Sumerce “ŠE”, Akadca “Še’u(m)” tahıl, arpa, buğday ya da “arpa tanesi” olarak en küçük ağırlık ölçü birimi anlamlarını taşımıştır. (yak. 0.05 gr). Bkz. CAD, Š/2, s. 345.; CDA, Š, s. 369.; Karen Rhea Nemet-Nejat, *Daily Life in Ancient Mesopotamia*, Hendrickson Publishers, Peabody/Massachusetts 2002, s. xiii.

⁷⁸ Richard Caplice, “Namburbi Texts in the British Museum. I”, *Orientalia*, Vol. 34, No. 2, Roma 1965, s.125-129. Richard Caplice, *The Akkadian Namburbi Texts: An Introduction*, Undena Publications, Malibu 1974, s.16.

Sonuç

Çivi yazılı kaynaklar Mezopotamya’da gebelik durumunun bir test yardımıyla belirlenmeye çalışıldığını, bu testin çeşitli bitkiler ve ağaç reçinelerinden yapılan bir tampondan ya da içilmesi gereken bir ilaçtan oluştuğunu göstermektedir. Modern dünyada tıbbi açıdan bebeğin cinsiyeti ultrasonografi cihazıyla kesinleşirken halk kültüründe kadının fiziksel özelliklerine de bazı anlamlar yüklendiği bilinmektedir. SA.GİG/sakikkû serisinin 36. tabletinde kadının fiziksel özelliklerine bakılarak bebeğin cinsiyeti hakkında tahminlerde bulunulması bu yöntemin çok eski zamanlarda ortaya çıktığını kanıtlar niteliktedir. Aynı tablette rahimden kan ve iltihap gelmesi ya da sürekli kusmanın etkisiyle ortaya çıkan susuzluk gebe kadın ve bebek için birer ölüm sebebi olarak belirtilmektedir. Zor doğumla ilgili tedavi ritüellerinde ise doğum sürecini kolaylaştırmak amacıyla ilaç ve merhemlerin kullanılmasının yanında büyüye de başvurulmuştur. Öyle ki büyülerde geçen metaforik anlatımlara; kadının doğum sancıları nedeniyle çektiği acılar, doğum anında yaşamla ölüm arasında bir eşikte bulunan bebek ve onun doğması için anne adayının gösterdiği çaba, doğum yapan kadınlara tanrıların ve tanrıçaların yardımcı olmaları etkileyici bir şekilde yansıtılmıştır. Yaşamın bir parçası haline getirilen kehanetlerde doğum olayının da bir alamet taşıdığına inanılmış, bu doğrultuda alametlere olumlu ve olumsuz anlamlar yüklenmiştir. Özellikle doğumsal anomalilerle birlikte gelen uğursuzluklardan kurtulmak için nehir kenarında bir arınma ritüelinin yapılması gerekli görülmüştür.

Kaynaklar

ADAMSON, P. B., “Eski Mezopotamya’da Cerrahi”, (çev. Gökhan Kağnıcı), *Tarih Okulu Dergisi*, S. 1, İzmir 2008, s. 93-104.

AYDIN, N., *Büyük Sümerce Sözlük*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

BAIGENT, M., *Babil Kehanetleri*, (çev. Ayşe Müge Esenerli), Yakamoz Yayınları, İstanbul 2009.

BIGGS, R. D., “Conception, Contraception, And Abortion In Ancient Mesopotamia”, *Wisdom, Gods and Literature: Studies in Assyriology in Honour of W. G. Lambert*, (Edit. A. R. George- I. L. Finkel), Eisenbrauns, Winona Lake- Indiana 2000, s. 1-13.

BLACK, J., ve GREEN, A., *Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü- Tanrılar İfritler Semboller*, Köprü Kitapları, İstanbul 2017.

BORDREUIL, P., CHATONNET, F. B ve MICHEL, C., *Tarihin Başlangıçları Eski Yakındoğu Kültür ve Uygarlıkları*, (çev. Levent Başaran), Alfa Basım Yayım, İstanbul 2015.

BOTTERO, J., *Eski Yakındoğu- Sümer’den Kutsal Kitap’a*, (çev. Adnan Kâhiloğulları- Pınar Güzelyürek-Lale Arslan Özcan), Dost Kitabevi, Ankara 2005.

BOTTERO, J., *Kültürümüzün Şafağı Babil*, (çev. Ali Berktaş), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012a.

BOTTERO, J., *Mezopotamya Yazı, Akıl ve Tanrılar*, (çev. Mehmet Emin Özcan-Ayten Er), Dost Kitabevi, Ankara 2012b.

BOTTERO, J., ve KRAMER, S. N., *Mezopotamya Mitolojisi*, (çev. Alp Tümertekin), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.

BÖCK, B., *The Healing Goddess Gula*, Brill, Leiden-Boston 2014.

CAPLICE, R., “Namburbi Texts in the British Museum. I”, *Orientalia*, Vol. 34, No. 2, Roma 1965, s.125-129.

CAPLICE, R., *The Akkadian Namburbi Texts: An Introduction*, Udena Publications, Malibu 1974.

CIVIL, M., “Medical Commentaries from Nippur”, *Journal of Near Eastern Studies*, Vol. 33, No. 3, Chicago 1974, s. 329-338.

CUNNINGHAM, Graham., *Deliver Me From Evil: Mesopotamian Incantations, 2500-1500 BC*, Pontificio Istituto Biblico, Roma 1997.

ÇİĞ, M. İ., *Uygarlığın Kökeni Sümerler- 1*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2014.

DİLEK, Y., *Eski Mezopotamya Dini Ritüeller ve Kullanılan Objeler*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2019.

ERGİNÖZ, G. Ş., “İlk Çağlarda Akdeniz Havzasında ve Anadolu’da Doğum ve Doğum Yardımı”, *Düşünen Siyaset*, S.16, Lotus Yayınları, Ankara 2002, s. 147-159.

FARBER, G., “Another Old Babylonian Childbirth Incantation”, *Journal of Near Eastern Studies*, Vol. 43, No.4, Chicago 1984, s. 311-316,

FARBER, W., *Lamaštu: An Edition Of The Canonical Series Of Lamaštu Incantations And Rituals And Related Texts From The Second And First Millennia B.C.*, Eisenbrauns, Winona Lake 2014.

GURNEY, O. R., *Middle Babylonian Legal Documents, And Other Texts*, British Museum Publications, London 1974.

HILGERT, M., *Drehem Administrative Documents From The Reign Of Şulgi*, The University of Chicago Oriental Institute Publications, Chicago 1998.

KAĞNICI, G., “Insights from Sumerian Mythology: The Myth of Enki and Ninmah and the History of Disability”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 33, S.2, İzmir 2018, s. 429-450.

KRAMER, S. N., *Sümerlerin Kurnaz Tanrısı Enki*, (çev. Hamide Koyukan), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2000.

LAMBET, W. G., “A Middle Assyrian Medical Text”, *Iraq*, Vol. 31, No. 1, Cambridge 1969, s. 28-39.

LAMBET, W. G., *Babylonian Oracle Questions*, Eisenbrauns, Winona Lake 2007.

LEICHTY, E., *The Omen Series Şumma İzbu*, J. J. Augustin Publisher, Locust Valley- New York 1970.

LEVEY, M., “Gypsum, Salt and Soda in Ancient Mesopotamian Chemical Technology”, *Isis*, Vol. 49, Issue 3, Chicago 1958, s. 336-342.

NEMET-NEJAT, K. R., *Daily Life In Ancient Mesopotamia*, Hendrickson Publishers, Peabody/ Massachusetts, 2002.

OTTO, A., “Professional Women and Women at Work in Mesopotamia and Syria (3rd and early 2nd millennia BC): The (rare) Information From Visual Images”, *The Role of Women in Work and Society in The Ancient Near East*, (Edit. Brigitte Lion-Cécile Michel), De Gruyter, Boston-Berlin 2016, s. 112-148.

POSTGATE, J. N., *Early Mesopotamia: Society and Economy at the Dawn of History*, Routledge, London and New York 1994.

REINER, E., “Babylonian Birth Prognoses”, *Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie*, Vol. 72, Issue 1, Berlin 1982, s. 124-138.

REINER, E. ve PINGREE, D., *Babylonian Planetary Omens: Part Three*, Styx Publications, Groningen 1998.

ROTH, M. T., *Law Collection from Mesopotamia and Asia Minor*, Scholars Press, Atlanta 1997.

SCURLOCK, J., “Medicine and Healing Magic”, *Women in the Ancient Near East*, (Edit. Mark W. Chavalas), Routledge, London and New York 2014, s. 101-143.

SCURLOCK, J., *Sourcebook for Ancient Mesopotamian Medicine*, SBL Press, Atlanta-Georgia 2014.

SCURLOCK, J. ve ANDERSEN, B. R., *Diagnoses in Assyrian and Babylonian Medicine*, University of Illinois Press, Urbana 2005.

STOL, M., *Birth in Babylonia and The Bible: Its Mediterranean Setting*, Styx Publications, Groningen 2000.

TOSUN, M. ve YALVAÇ, K., *Sumer, Babil, Assur Kanunları ve Ammi- Şaduqa Fermanı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2002.

VELDHUIS, N., *A Cow Of Sîn*, Styx Publications, Groningen 1991.

WALLS, N. H., “Sakat Bedenin Kökenleri: Eski Mezopotamya’da Sakatlık”, (çev. Gökhan Kağnıcı), *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.37, S.64, Ankara 2018, s. 369-394.

WIGGERMANN, F.A.M., “Lamaštu, Daughter of Anu. A Profile”, In: M. Stol; *Birth In Babylonia And The Bible: Its Mediterranean Setting* Styx Publications, Groningen 2000, s. 217-253.

WILSON, J.V.K., “Babil’de Hastalıklar: Örnek Metinlere Dayalı bir İnceleme”, (çev. Gökhan Kağnıcı), *Tarih incelemeleri Dergisi*, C. 23, S. 2, İzmir 2008, s. 261-274.

Kısaltmalar

BAM: Die Babylonisch-assyrische Medizin in Texten und Untersuchungen.

CAD: The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago.

CDA: A Concise Dictionary of Akkadian.

Ekler

Ek 1: Lamaštu'ya Ait Bir Amulet, (W. Farber, a.g.e, s. 368).

Ek 2: Doğum Sırasında Bir Kadın ve Ebeyi Gösteren Silindir Mühür, (A. Otto, a.g.m., s.136).